

УДК 594.381.5

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОРФОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОЛЮСКІВ ПІДРОДУ
PEREGRIANA СЕКЦІЇ *CYPHIDEANA* У ВОДОЙМАХ ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ**

Д. В. Шлапак, Л. Є. Астахова

Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Легеневі молюски підроду *Peregriana* родини Lymnaeidae мають широке поширення у прісних водоймах світу. У Європі, за сучасними даними, їх нараховується декілька десятків видів [2]. Надзвичайно висока мінливість черепашок цих молюсків стала причиною неоднакового підходу різних малакологів до систематики родини Lymnaeidae. Представники різних таксономічних шкіл у складі даної родини вказують різну кількість видів [2-4]. Ключовою проблемою в систематиці лімнеїд є проблема визначення рангу вищих таксонів, яка часто виникає у вигляді дилеми «рід - підрід». Ті таксони, які розглядаються як підроди роду *Lymnaea* у системах представників однієї таксономічної школи [2, 3], у інших [4] вважаються самостійними родами. Відповідно і переважна більшість видів, яка вказується одними малакологами [2], іншими зведені у синоніми декількох видів [4].

На сьогодні в систематиці молюсків провідна роль належить морфологічному критерію. Тому мета нашого дослідження полягала у вивченні морфологічних особливостей молюсків підроду *Peregriana* секції *Cyphideana* та їх порівняльному аналізі. Збір матеріалу для досліджень проводили у травні-вересні 2014 р. у водоймах поліської зони Житомирської області. Видову належність ставковиків визначали згідно проведеної ревізії цієї групи молюсків [2] з використанням компараторного методу [1]. За допомогою штангенциркуля вимірювали різні морфометричні параметри черепашки: висоту і ширину черепашки, особливості тангент-лінії, висоту завитка, висоту останнього оберта та його ширину без устя, висоту і ширину устя з колумелярним загином і без нього, кількість обертів, відношення висоти черепашки до її ширини (основний індекс черепашки), відношення висоти завитка до висоти черепашки. Звертали увагу на колір та мікроскульптуру черепашки. Для анатомічних досліджень молюсків фіксували 70%-ним етанолом. При вивченні особливостей будови статеві системи здійснювали аналіз таких показників: морфологія сім'яних пухирців, матки, провагіни, форма резервуара сперматеки та довжина її протоки, положення сперматеки відносно перикарда та паліального гонодукта, форма та довжина проксимального і дистального відділів простати, довжина мішка пеніса та препуціума і співвідношення їх довжин.

У ході дослідження у водоймах поліської зони Житомирської області було виявлено 2 види молюсків секції *Cyphideana* підроду *Peregriana* - *Lymnaea monnardi* та *L. fulva*. Слід зазначити, що *L. monnardi* має прозору, тонкостінну, світло-жовту або рогово-жовту черепашку середніх розмірів з вухоподібним устям, що належить до ампла-подібної життєвої форми. Поверхня черепашки блискуча, з тонкою мікроскульптурою із серповидних зморшок. Кількість обертів – 3,5, вони розділені неглибоким швом. Тангент-лінія черепашки увігнута. Завиток дуже маленький, широко-конічний. Висота його становить 0,03 висоти черепашки. Останній оберт дуже великий і випуклий. Його висота становить 0,95 висоти черепашки. Устя велике, вухоподібне, дещо вище за висоту черепашки. Колумелярний загин широкий, колумелярна складка маленька, добре помітна. Пупок щілеподібний. Основний індекс черепашки знаходиться в межах 0,91-0,99.

Аналізуючи черепашку *L. fulva* помічено, що дещо відрізняється як за якісними та кількісними показниками від черепашки *L. monnardi*. Зокрема, її форма більш видовжена - яйцеподібно-конічна. Вона рогового або коричнево-рогового кольору, твердостінна і має вигнуту тангент-лінію. Також має більше обертів – 4-5. Вони рівномірно опуклі та розділені глибоким швом. Завиток значно вищий, ніж у *L. monnardi*, його висота становить 0,4 висоти черепашки. Устя яйцеподібне, а не вухоподібне. Колумелярний загин широкий. Колумелярна складка і колумелярне втиснення чітко виражені. Основний індекс черепашки становить 1,6, що значно вище, ніж у *L. monnardi*.

Порівнюючи особливості будови статеві системи також помічені певні відмінності в її будові у обох видів. Для *L. monnardi* характерні сім'яні пухирці альвеолярного типу. Матка мішкоподібна, різко відмежована від вузької провагіни. Дистальний відділ простати грушеподібний, з однією складкою всередині, яка нерозгалужена. Цей відділ простати трохи довший за вузький проксимальний відділ. Резервуар сперматеки кулеподібний, лежить під провагіною поблизу паліального гонодукта. Протока сперматеки дуже коротка. Мішок пеніса в 1,5 раза коротший за препуціум.

У *L. fulva* сім'яні пухирці також альвеолярні, матка округлої форми, чітко відмежована від звуженої до протоки сперматеки провагіни. Проте, дистальний відділ простати у 2-2,5 рази коротший за стрічкоподібний проксимальний відділ. Резервуар сперматеки великий, видовжений, протока її коротка. Мішок пеніса, на відміну від *L. monnardi*, трохи довший за препуціум.

Література

1. Иззатулаев З. И. Род *Melanopsis* (Gastropoda, Pectinibranchia) и его представители, обитающие в водоемах СССР / З. И. Иззатулаев, Я. И. Старобогатов // Зоол. журн., 1984. – Т.63. – Вып.10. – С.1471-1483.
2. Круглов Н. Д. Моллюски семейства Lymnaeidae СССР, особенности их экологии и паразитологическое значение (Gastropoda, Pulmonata) / Н. Д. Круглов : Автореф. дис. ... докт. биол. наук. – Л., 1985. – 41 с.
3. Hubendick B. Recent Lymnaeidae, their variation, morphology, taxonomy, nomenclature, and distribution / B. Hubendick // [Kungliga Svenska Vetensk. Akad. Handl.](#) – 1951. – Vol. 3, № 1. – P.1-223.

Біологічні дослідження – 2015: Збірник наукових праць. –
Житомир: ПП «Рута», 2015. – С.206-208.

4. *Jaskiewicz M.* European species of the family Lymnaeidae (Gastropoda, Pulmonata, Basommatophora) / *M. Jaskiewicz* // Genus. – 1998. – Vol. 9, № 1. – 93 p.